

numer 5 Express Rolny

temat numeru Dziedzictwo regionu w rozwoju lokalnym

Europejski Fundusz Rolny
na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Projekt opracowany przez Wydawnictwo Ludowe Sp. z o.o.
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach
Pomocy Technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Dziedzictwo kulturowe to też produkt rynkowy

Była stara chata, teraz jest tętniące życiem muzeum. To jeden z wielu przykładów, jak dzięki programom wsparcia na rzecz zachowania i ochrony tradycji oraz dziedzictwa kulturowego wsi przeszłość połączyła się z przyszłością.

Przyglądając się zdjęciom, które pokazuje nam pan Stefan, mieszkaniec niewielkiej wsi w województwie kujawsko-pomorskim, aż trudno uwierzyć, że w miejscu, gdzie dziś stoi piękny dom z pomalowanymi na zielono okiennicami, jeszcze kilka lat temu była stara, opuszczona chata. – Wiele osób, które nas odwiedza, też nie może w to uwierzyć. Wtedy wyciągam ten album, patrzą i aż oczy przecierają ze zdziwienia – mówi z uśmiechem 43-letni gospodarz.

Drugie życie zabytku

– Ten budynek zachwyił mnie od razu – mówi gospodarz i opowiada o rzeźbionych drzwiach wejściowych i ludowych malowidłach wokół okien. – Czegoś takiego dziś można ze świecą szukać! – mówi pan Stefan. Przyznaje jednak, że pomysł, by chatę przekształcić w muzeum, podał mu znajomy z czasów dzieciństwa, na stałe mieszkający w Niemczech. – Wojtek przyjechał odwiedzić groby swoich bliskich, spotkaliśmy się i przywiozłem go tutaj. Powiedział, żebyśmy się nawet nie zastanawiali, to przecież element dziedzictwa tutejszej kultury, musimy uratować chatę, żeby cieszyła oczy następnych pokoleń – opowiada gospodarz. Przyznaje, że nie miał sumy potrzebnej do samodzielnego wyremontowania i zaadaptowania chaty. Dzięki współpracy z jednym z lokalnych stowarzyszeń oraz z władzami gminy część pieniędzy udało mu się pozyskać z dofinansowania z funduszy unijnych, a dokładnie Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – działanie

„Odnowa i rozwój wsi”. Prawo użytkowania chaty przekazał na cele publiczne, do dyspozycji gminy.

Renowacja i adaptacja zniszczonej przez czas wiejskiej chaty nie była prosta, bo nad pracami czuwał konserwator zabytków, jednak efekt przeszedł najmielsze oczekiwania. Odnowiono elewację pokrytą ludowymi motywami, wymieniono dach, wprawiono nowe drzwi, a przy framugach okien pojawiły się zielone okiennice. – Zagospodarowaniem terenu wokół budynku zajęła się moja żona, która z zamiłowania jest ogrodnikiem. Przy domu posadziła szpaler ozdobnych krzewów i drzew owocowych, a na oknach ustawiła donice z pelargoniami – mówi pan Stefan. Wspólnie z zaprzyjaźnionym rzeźbiarzem w jednej z izb urządził izbę pamięci poświęconą ziemi kujawskiej. W oszklonych gablotkach ustawił dawny sprzęt gospodarstwa domowego, na ścianach zawisły zaś stare, pożółkłe zdjęcia pierwszych właścicieli i innych mieszkańców wsi. – Ludzie, widząc mój entuzjazm i chęć odratowania zabytku, sami zaczęli się do mnie zgłaszać. Podarowali przynajmniej połowę eksponatów do naszego małego muzeum – mówi z dumą pan Stefan i dodaje, że w ten sposób cała gmina uratowała najpiękniejszy budynek w okolicy, który służy dziś mieszkańcom i turystom.

Dziedzictwo to dobro wspólne

Historia starej chaty, w którą za sprawą oczarowanego jej pięknem nowego gospodarza znów tchnięto życie, to tylko jeden z przykładów ratowania dziedzictwa kulturowego polskiej wsi. Co się na nie składa? Wszystko, co jest świadectwem tego, jak

niegdyś na wsi żyły dawne pokolenia: kościoły, przydrożne kapliczki, domy i obejścia gospodarskie, narzędzia i maszyny rolnicze, wytwory rzemiosła oraz przedmioty codziennego użytku. Ale to nie tylko to, czego możemy dotknąć i co zobaczyć, to też elementy niematerialne, takie jak pieśni, tańce, obrzędy i zwyczaje. Na dziedzictwo składa się także krajobraz: pola, układ wsi, przebieg dróg, poszczególne zabudowania i całe panoramy. Wszystkie te elementy składają się na historię miejsc i ludzi, którzy w tych miejscach żyją. To elementy niezwykle wartościowe, ponieważ przemijalne, i tylko dbanie o pamięć o nich oraz kult jej przekazywania czyni je wciąż żywymi. Naszym wspólnym obowiązkiem jest ochrona tych dóbr po to, by służyły nam i następnym pokoleniom. Spadek po naszych przodkach jest ważny, bo decyduje o naszej tożsamości, naszych korzeniach, o swojskości miejsca, z którego się wywodzimy. Jednocześnie, jak podkreślają specjaliści z zakresu unijnych programów pomocowych dla rolnictwa, dziedzictwo może się przyczynić do rozwoju obszarów wiejskich. Podnosi jej atrakcyjność turystyczną, pozwala tworzyć nowe miejsca pracy i źródła dochodów dla mieszkańców. Dostarcza doznań estetycznych i emocjonalnych, podnosi jakość życia, zachęca do przyjazdu. W sieci jest wiele portali internetowych promujących tradycje gmin. Takie informacje znajdziesz np. na stronie www.witrynawiejska.pl. Być może za pośrednictwem internetu znajdziesz też możliwości rozwoju w twojej miejscowości. Nie wahaj się przed zaangażowaniem w działalność stowarzyszeń i fundacji, które zajmują się tą tematyką (np. Lokalne Grupy Działania).

Jak wykorzystać dziedzictwo w rozwoju lokalnym?

Nie każda wieś może pochwalić się wielkim bogactwem elementów dziedzictwa kulturowego. Każda jednak, choćby w niewielkim stopniu, takie dobra posiada. Przyjrzyj się im z bliska, może się okazać, że nie tylko uratujesz cenne pamiątki po przeszłości, ale też otworzysz sobie i innym drogę do świetlanej przyszłości. Jak wykorzystać dziedzictwo w rozwoju lokalnym, dowiesz się z poniższego poradnika.

Przyjrzyj się okolicy

Często zdarza się tak, że nie dostrzegamy w naszej okolicy żadnych sposobów rozwoju lub rozkręcenia biznesu. Narzekamy, że wieś nie daje możliwości. Tymczasem możliwości często mamy tuż pod nosem, nie umiemy ich jednak dostrzec. Stara chata, wiatrak, młyn, zniszczony wiejski pałacyk, a może wyjątkowo urokliwe widoki mogą być wartościami nie tylko samymi w sobie. Stare, często zabytkowe budynki wręcz idealnie nadają się na biznes lub małe przedsiębiorstwo. Współczesny świat spragniony jest bowiem tradycji i bliskości z przyrodą. Restauracja uruchomiona w starym dworcu, leśniczówce, stacji kolejowej lub karczmie może okazać się zatem strzałem w dziesiątkę. Chata przebudowana na potrzeby hotelu możeściągnąć do twojej miejscowości masę turystów, a wycieczki po okolicy mogą być ulubionym fragmentem spędzania tu czasu. Rozejrzyj się więc, czy w pobliżu nie ma takiego miejsca. Popytaj w urzędach, lokalnych stowarzyszeniach, a nawet u regionalnych twórców. Poszukaj też możliwości za pomocą internetu. Czy wiesz, że np. województwo opolskie stworzyło specjalny portal internetowy poświęcony wszelkim aspektom wykorzystania dóbr dziedzictwa wsi? Pod adresem www.dziedzictwowsiopolskiej.pl znajdują się informacje o zasobach dziedzictwa kulturowego ponad 150 miejscowości z Opolszczyzny, które zinventaryzowano i opisano pod względem ich cech i wyróżników zasługujących na ochronę.

Znajdź pomysł pasujący do ciebie

Jeśli znajdziesz już odpowiednie miejsce, spróbuj wyobrazić sobie, jak może wyglądać po remoncie lub co możesz osiągnąć, traktując takie miejsce jak klucz do biznesu i rozwoju lokalnego. Realizacja takiego pomysłu może nie być łatwa, dlatego spróbuj

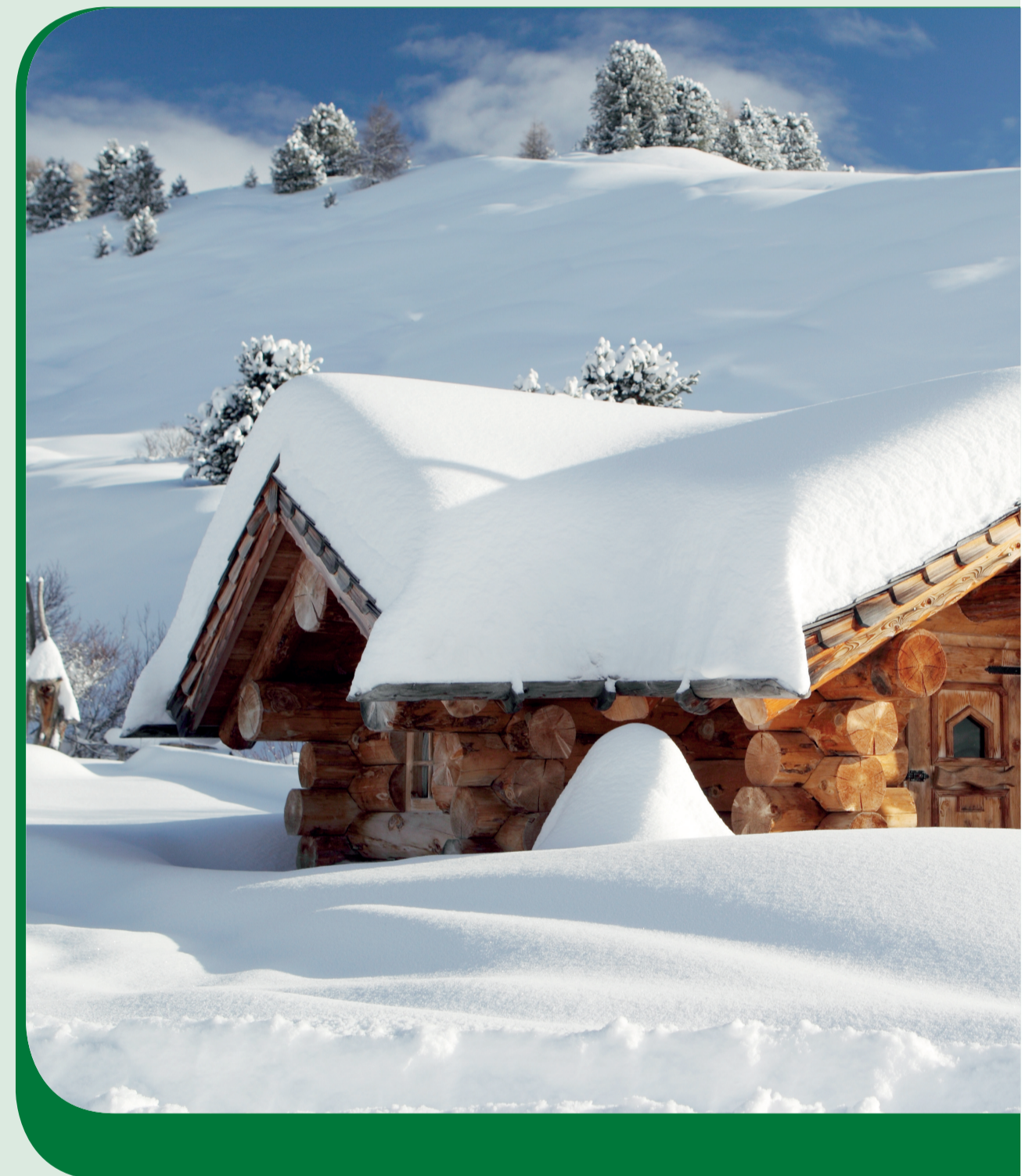
dopasować go do siebie. Jeśli lubisz gotować, możesz sprawdzić się jako restaurator, jeśli jesteś producentem regionalnych przysmaków, możesz sprawdzić się też jako znakomity sklepikarz, jeśli interesuje cię muzyka, możesz poświęcić swój czas, by założyć zespół grający regionalną muzykę lub zostać menadżerem takiego zespołu. Dziedzictwo kulturowe to przecież nie tylko budynki, to też muzyka, literatura czy sztuka.

Zainwestuj w dziedzictwo

Czy wiesz, że atrakcyjność miejscowości, która ekspozycje swoje dobra kultury, powoduje, że jest ona wybierana nie tylko jako miejsce zamieszkania, ale także jako miejsce prowadzenia działalności gospodarczej? Dziedzictwo wiejskie może być produktem rynkowym. Oznacza to, że może się stać ważnym czynnikiem rozwoju, pozwalającym tworzyć nowe miejsca pracy i źródła dochodu dla mieszkańców, szczególnie w następujących dziedzinach: turystyka, wytwarzanie produktów regionalnych, wytwarzanie produktów rzemieślniczych i świadczenie usług przez przedstawicieli tak zwanych ginących zawodów. W dziedzictwo wsi warto zainwestować.

Zaprzyjaźnij się z mieszkańcami

Dziedzictwo kulturowe to, jak podkreślaliśmy wcześniej, nie tylko wartości materialne w postaci budynków i przedmiotów. To też wartości, które odgrywają ważną rolę w budowaniu tożsamości i poczucia wartości mieszkańców wsi. Ale to nie wszystko. Świadomość, że jest się odpowiedzialnym dziedzicem dóbr kultury, wzbudza emocjonalny stosunek do swojej miejscowości, rodzi poczucie wspólnoty i gotowość do podejmowania nowych inicjatyw na rzecz lokalnego rozwoju. Wyłaniają się liderzy gotowi takim inicjatywom przewodzić. Może jesteś jed-

nym z nich? A może warto poszukać współników do swojego biznesu: uruchomienia hotelu, skansenu, galerii z wyrobami artystycznymi lub muzeum poświęconego lokalnej tradycji. Być może część eksponatów przekażą ci inni mieszkańcy, którzy chętnie udostępnią swoje zdjęcia, obrazy, dokumenty lub przedmioty na taką ekspozycję.

Współpracuj z władzami

Niezmiernie ważna w procesie przekształcenia dziedzic-

twia kulturowego w materię służącą rozwojowi wsi jest rola samorządu lokalnego. Jego wrażliwość na problem ochrony dziedzictwa, niezbędna wiedza w tej dziedzinie, gotowość do wspomaganie projektów na rzecz ochrony i wykorzystania lokalnych dóbr kultury stwarzają dobrą podstawę dla rozwoju wsi. Często to właśnie lokalne władze są też właścicielami dóbr kultury i z powodów ograniczonego budżetu próbują znaleźć prywatnych inwestorów do zaopiekowania się np. zabytkowymi i cennymi ar-

chitektonicznie budynkami. Urzędnicy chętnie pomogą wskazać taki obiekt, poradzają, w jaki sposób załatwić formalności, odpowiedzą nawet, gdzie szukać dofinansowania na takie cele. Dziedzictwo kulturowe jest w końcu wspólnym dobrem wszystkich i wielu zależy na tym, by cieszyło oczy następnych pokoleń.

Promuj dziedzictwo

Gdy uda się rozwinąć skrzydła swojego biznesu, konieczna jest jego promocja. Postarać się zrobić co

w twojej mocy, by o twojej restauracji, galerii sztuki, skansenie, zespole lub chórze ludowym dowiedziało się jak najwięcej osób. Załóż stronę internetową dla swojego biznesu, postaraj się o znaki ułatwiające dojazd, reklamę przy drodze lub broszury informacyjne. Bierz udział w szkoleniach i wykładach na temat promowania dziedzictwa kulturowego, jarmarkach i uroczystościach. Część osób, które poznasz w takich okolicznościach, to być może twoi potencjalni klienci lub partnerzy.

Wieś jak malowana, bo coraz częściej dbamy o dziedzictwo

Nie francuska, włoska czy hiszpańska, lecz polska miejscowość została uznana za Europejską Wieś Dziedzictwa Kulturowego. Swołowo, bo o nim mowa, liczy niecałe 250 mieszkańców i znajduje się około 15 km od Słupska. Tutejsze władze łącznie z mieszkańcami tak mocno postawiły na promocję dziedzictwa, że wieś zastąpiła jako stolica Krainy w Kratę.

Z czym Polakom kojarzy się Pomorze? Zazwyczaj z dużymi, pomorskimi ośrodkami – Gdańskiem i Szczecinem. Tereny położone między tymi dwoma miastami dla mieszkańców drugiego końca Polski są już mało znane. Tymczasem właśnie w pomorskich wsiach znajdziemy najlepiej zachowane regionalne budownictwo wraz ze średniowieczną formą rozmieszczenia ulic i budynków. Odnajdziemy tu doskonałe przykłady dbania o dziedzictwo kulturowe polskiej wsi.

Architektoniczna perełka

Pod tym względem jedną z najpiękniejszych jest Swołowo, które od Słupska oddalone jest o zaledwie 15 km. Uroki tej niewielkiej miejscowości dostrzegli twórcy przewodników po Pomorzu. Podkreślają w nich, że Swołowo to najlepiej zachowana wieś z uwagi na swoją pierwotną formę rozplanowania, stan obecny oraz typy budynków. To wzorcowy przykład pomorskich owalnic, czyli średniowiecznych form rozplanowania zabudowy, których główną zasadą była zwarta zabudowa tworząca kształt pierścienia z jednym lub dwoma wejściami do wsi. Z końca wsi, w jej zachodniej części, rozchodzą się promieniście cztery drogi. Dwie z nich prowadziły do sąsiednich wsi – Możdżanowa i Pieszcha, natomiast przez całą wieś przechodzi dawny trakt drogowy ze Sławna do Słupska, który przestał funkcjonować na początku XVIII wieku. Za to pod koniec tego samego stulecia wybudowano drogę z Słupska do Darłowa. Droga ta ominęła zabudowę o około 700 m, co w istotny sposób pomogło zachować zabytkowy charakter zabudowy wsi. W Swołowie prowadzi się też hodowlę zachowawczą rzadkich i ginących gatunków zwierząt gospodarczych. Ale to tylko część powodów, dla których Swołowo zostało uznane za Europejską Wieś Dziedzictwa Kulturowego. Znajdują się tu idealnie zachowane obiekty budownictwa szkieletowego (ryglowego) z początków XIX wieku, typowego dla bogatych pomorskich zagrod chłopskich. To słynne „kraciaste domy”, w których jasną elewację dzielą ciemne drewniane deski, dzięki którym cała wieś została nazwana Krainą w Kratę.

Ratują krajobraz

Swołowo nie byłoby jednak tak znane, gdyby nie szereg wspólnych przedsięwzięć lokalnych władz i tutejszych mieszkańców. Postawili na dziedzictwo kulturowe i wzmocnienie potencjału turystycznego swojej okolicy, a projekty mające na celu ratowanie krajobrazu realizuje się w Swołowie już od kilkunastu lat.

W 1997 roku wieś objęto pilotażowym europejskim projektem Phare Tourin II, którego celem był rozwój turystyki wiejskiej. Opracowano studium krajobrazowe, zagospodarowano otoczenie stawu i wykonano urządzenia parkowo-rekreacyjne oraz tablice opisujące historię i architekturę poszczególnych zagrod. Dofinansowano również remont świetlicy, zakup materiałów budowlanych, szkolenie dotyczące sposobów remontowania budynków szkieletowych oraz materiały promocyjne. Kolejnym etapem była rekonstrukcja zabytkowej zagrody. W 2002 roku Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku przejęło w Swołowie działkę ze znajdującą się na niej zagrodą Albrechta. Dobiegają końca prace przy rozbudowie filii muzeum poprzez adaptację kolejnych obiektów zagrodowych.

Dziedzictwo w centrum uwagi

Coraz więcej polskich wsi dostrzega wagę dziedzictwa kulturowego. Remontuje się stare chaty, które są idealnym

świadczeniem tego, jak kiedyś się żyło. Odnawia się stare młyny, stodoły oraz inne elementy wiejskiej architektury i krajobrazu. Dbą się też o dziedzictwo niematerialne. Lokalni twórcy rejestrują dawną muzykę ludową, powstaje coraz większa liczba chórów i kół gospodyń wiejskich. Pretekst do takiego działania dają nie tylko polskie władze, ale też programy współfinansowane ze środków unijnych, mające na celu ratowanie tradycji. Dzięki unijnym funduszom umożliwiającym sfinansowanie działań mających na celu dbałość o dziedzictwo kulturowe wsi, odnowiono już tysiące wiejskich zagrod, wyposażono setki wiejskich świetlic, wyremontowano parki, place zabaw, a nawet chodniki. Takie przedsięwzięcia nie tylko połączyły mieszkańców, ale dały też możliwości rozwoju lokalnych środowisk. W odrestaurowanych budynkach powstały świetnie prosperujące firmy, w których zatrudnia się lokalnych mieszkańców. A co najważniejsze, ratuje się przeszłość pięknej polskiej wsi, o której pisał sam Jan Kochanowski.

Konferencja „Innowacyjne wykorzystanie infrastruktury na obszarach wiejskich” zorganizowana została, z okazji finału IV edycji konkursu „Przyjazna wieś” – na najlepszy projekt w zakresie infrastruktury zrealizowany na terenach wiejskich przy wsparciu środków unijnych. Tematem konferencji były różne aspekty innowacji na obszarach wiejskich. Relacji z konferencji szukaj na portalu www.ksow.pl. Ponadto w Bibliotece KSOW znajdziesz publikację Fundacji Wspomagania Wsi pod tytułem „Rzecz o dziedzictwie na wsi. Rady, przykłady, informacje”.

Europejski Fundusz Rolny
na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Projekt opracowany przez Wydawnictwo Ludowe Sp. z o.o.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach

Pomocy Technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.